PAPA O BUDUĆEM MIRU.

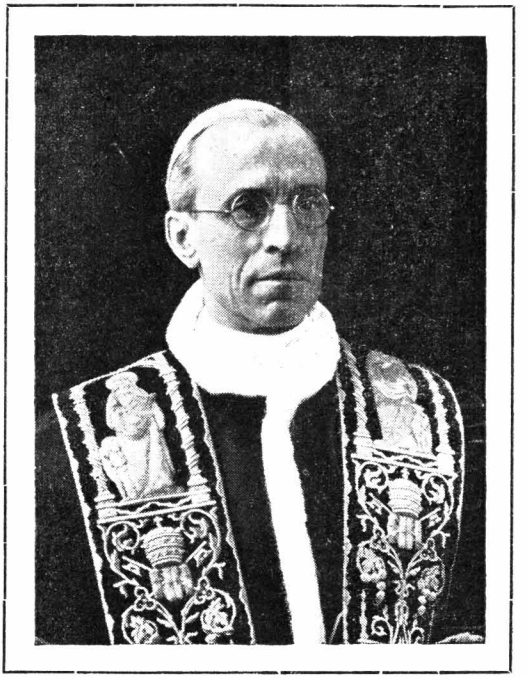

Govor Njegove Svetosti Pija XII
na Badnji dan 1941.

Prigodom trogodišnjice krunisanja.

RADIO POSLANICA

SVETOG OCA PAPE PIA XII.

Već blistaju zora i svijetlo prije blagdana svetog nam Božića, kojeg očekujemo uvijek sa živom čežnjom ugodne i uzvišene radosti. Svako se čelo sprema da se pokloni, a svako koljeno da se prigne pred neiskazanim otajstvom milosrdne dobrote Božje, koji u svojoj neizmjernoj ljubavi htjede udjeliti čovječanstvu, kao najveći i najuzvišeniji dar, svog Jedinorođenog Sina. U toj radosti, ljubljeni sinovi i kćerke, koji ste rasuti po licu zemlje, naše se srce proteže na vas i ne zaboravljajući na zemlju diže se i gubi u nebu.

Zvijezda, koja nam pokazuje kolijevku novorođenog Otkupitelja, već dvadeset vijekova prekrasno svijetli na nebu Kršćanstva. Neka se uzrujavaju puci i narodi neka se rote protiv Boga i proti njegovog Mesije (Psal. 2, 1—2), kroz oluje čovječanstva ova zvijezda nije vidjela, ne vidi, niti će vidjeti zalaza. Prošlost, sadašnjost i budućnost su njezini. Ona opominje da nikada ne očajavamo. Svijetli narodima i kad se nad zemljom, kao nad oceanom uzburkanim od oluja, nagomilavaju tamni oblaci, koji prouzrokuju pokolj i bijedu. Njeno svijetlo je svijetlo utjehe, nade i nepokolebljive vjere, života i sigurnosti u konačnu pobjedu Otkupitelja, koja će se preliti kao izvor spasa u nutarnji mir i u slavu za sve one, koji uzdignuti do vrhunaravnog reda milosti, budu primili moć da postanu sinovi Božji, jer su rođeni od Boga.

Poradi toga Mi, koji smo u ovim gorkim vremenima ratnih poremećenja rastrgana srca radi vaših zlostavljanja i ožalošćeni radi vaše žalosti; Mi, koji živimo, kao i vi, pod preteškom morom ovog biča, koja šiba čovječanstvo već tri godine, uoči ovog blagdana želimo vam se obratiti riječju, ganutog očinskog srca.

Želimo vas potaknuti da ostanete postojani u vjeri i saopćiti vam utjehu one istinite preobilne nade i sigurnosti, koje preobrazuju čovjeka i koje nas obasjavaju svojim zrakama sa kolijevke novorođenog Spasitelja.

JUNAŠTVO I BOL

Uistinu, dragi sinovi, kad naše oko ne bi više gledalo iznad tvari i puti, jedva bi našlo kakav razlog za utjehu. Zvona uistinu razliježu veselje Božića; rasvjetljuju se Crkve i oratoriji; sklad pobožnih pjesama razveseljava duhove. Sve je svečano i ukrašeno u svetim mjestima, ali se čovječanstvo ne prestaje zlostavljati: utamanjivati pogubnim ratom. U svetim obredima odjekuje na usnama Crkve divna antifona: »Rex pacificus magnificatus est cuius voltum desiderat universa terra« — Uzvišen je kralj mira; čitava zemlja želi vidjeti njegovo lice. — (In Nativ. Domini in I Vesp. Antifona), ali ova odjekuje oštrom suprotnošću događajima, koji huče dolinama i bregovima groznim štropotom pustošeći zemlje i domove po prostranim predjelima, te bacaju milijune ljudi i njihove obitelji u nesreću, bijedu i smrt. Uistinu su dostojni divljenja mnogostruki prizori predivne hrabrosti u obrani prava rodne grude; prizori vedrine u žalosti; prizori onih duša, koje izgaraju kao vatra žrtve za pobjedu istine i prava. Ali sa tjeskobom, koja nam tišti dušu, mislimo, i, kao u snu, gledamo na strašne oružane i krvave sukobe ove godine, koja se primiče kraju; na nesretni udes ranjenih i zarobljenih; na tjelesne i duševne patnje, na pokolje, na rušenja i razvaline, koje zračni rat donosi i obara na velike i napučene gradove, na obrtna središta i na prostrana industrijska područja. Gledamo na rasipanje bogatstva raznih država, na milijune ljudi, koje je okrutni sukob i teško nasilje bacilo u bijedu i oskudicu.

I dok snaga i zdravlje velikog dijela mladosti, koja je sazrijevala, bivaju uzdrmani radi nestašice na-

metnute sadašnjim ratom, troškovi i tegobe rata rastu do neizmjerne visine, te su izvor stezanja proizvodnih snaga na građanskom i društvenom polju. Sve to mora zadavati temeljitih briga onima, koji obraćaju zabrinutu pažnju prema budućnosti.

Pomisao na silu guši i izopačuje propise prava. Omogućite i pustite pojedince i društvene ili političke skupine da vrijeđaju tuđa dobra i živote. Pustite da haraju i sva ostala moralna rušenja i da raspale opću atmosferu u oluju, pa ćete razabrati kako pojmovi dobra i zla, prava i nepravde gube oštrinu svojih obrisa, kako otupljuju i poremećuju se, a postoji bojazan da će iščeznuti.

Tko po pastirskom zvanju ima mogućnost da prodire u srca, taj zna i opaža, koliko boli i neopisivih tjeskoba pritišće i obuhvata mnoge duše; smanjuje njihovu želju za radom i životom; guši njihov polet te one postaju nijeme i lijene, sumnjive i skoro bez nade gledajući događaje i potrebe. Nitko ne smije prezreti ove duševne nemire, ako mu je stalo do dobrobiti naroda i ako želi skori povratak na normalne i sređene uvjete života i djelovanja.

Ovakovom pojavom sadašnjice rađa se ogorčenost, koja zahvaća dušu, tim više, što još ni danas ne vidimo otvoren nikakav put sporazumu među zaraćenim stranama, čije uzajamne svrhe i ratni programi izgleda da su u nesloživom protuslovlju.

UZROCI SADAŠNJIH RUŠEVINA

Kad se istražuju uzroci sadašnjih ruševina, pred kojima čovječanstvo, kad ih promatra, ostaje zapanjeno. Često se čuje tvrdnja da je Kršćanstvo zatajilo u svojoj misiji. Od koga i odakle potječe ovakva tužba? Možda od onih apostola, koji su slava Kristova, od onih junačkih revnitelja vjere i pravde, od onih pastira i svećenika, glasnika kršćanstva, koji su kroz progonstva i mučenja oplemenili barbarstvo, te su ga sagnuli ničice pred Kristov oltar? Ili od onih, koji su utemeljili

kršćansku prosvjetu, koji su spasili moć znanosti i umjetnosti Atene i Rima; združili narode u ime Krista; rasprostranili znanost i krijepost; podigli križ na zračne vrhove i svodove katedrala, slike neba, spomenike vjere, koji se još uvijek veličanstveno dižu među razvalinama Evrope? Ne: Kršćanstvo, kojeg snaga potječe od Onoga, koji je put, istina i život i koji stoji i koji će ostati s njima do konca vjekova, nije se udaljilo od svoje misije; ali ljudi su se pobunili protiv pravog i vjernog Kršćanstva Kristova i protiv Njegove nauke. Ljudi su udesili Kršćanstvo na svoj način, napravili su idola, koji ne spasava, koji ne zazire od putenosti, od lakomosti za zlatom i srebrom koje opsjenjuje oči, od oholosti života. Stvorili su novu vjeru bez duše ili dušu bez vjere, obrazinu mrtvog Kršćanstva bez Kristova duha, a onda su izjavili da je Kršćanstvo zatajilo u svojoj misiji.

Ispitajmo dubinu savjesti modernog društva. Pronađimo korjem zla: gdje se on nalazi? Bez dvojbe nećemo prešutjeti hvalu, koju dugujemo onim državnim upravljačima, koji su uvijek pogodovali, ili su barem htjeli i znali uspostaviti vrijednost kršćanske civilizacije u sretnim odnosima između Crkve i Države, u obrani svetosti braka, u vjerskoj obuci mladosti. Ali ne možemo zatvoriti oči pred tužnom pojavom lične i društvene dekristianizacije, koja sve više napreduje. Ona je od popuštanja u ćudoređu prešla na slabost i na otvoreno nijekanje istine i moći, određenih da rasvijetle umove u dobru i u zlu, da ojačaju obiteljski i privatni život, život države i javnosti. Neka vjerska slabokrvnost, koja se širi kao kužna bolest, pogodila je mnoge narode Evrope i cijelog svijeta i utisnula je u duše takvu moralnu prazninu, da je nikakvo vjersko preuređenje ili narodna i međunarodna mitologija ne bi mogli popuniti. Već desetljećima i stoljećima, i rječju i djelima i naredbama nije se znalo drugo, nego trgati iz ljudskih duša već od prve mladosti, pa do starosti, vjeru u Boga, Stvoritelja i Oca svijju, u Boga nagraditelja dobra i osvetitelja zla. Nakazili su uzgoj

i pouku. Borili su se i tlačili Vjeru i Crkvu Kristovu na sve moguće načine, širenjem riječi i štampe, zloupotrebom znanosti i vlasti.

Nakon što je duh bio potisnut u moralni ponor udaljivanjem od Boga i od kršćanskog života, nije mu preostajalo drugo nego da misli, odluke, upute, procjenjivanje stvari, djelo i rad ljudi obrati i usmjeri na materijalni svijet. On se stara i trudi da se raširi u prostoru; da stvara više nego ikada, preko svake granice, u osvajanju bogatstva i moći; da se takmi u brzini proizvodnje na bolje i na više, pa i preko one mjere, što je napredak i materijalni progres možda iziskuje. Odavle je nastala u politici pretežnost neobuzdanog napora k ekspanziji i čistom političkom kreditu, koji ne haje za ćudorednost; u gospodarstvu samovlada velikih i divovskih poduzeća i udruženja; u društvenom životu priliv i gomilanje mnoštva naroda u opasnoj preobilnosti u velikim gradovima i u industrijskim i trgovačkim središtima. Odatle ona nestalnost, koja prati mnoštvo ljudi, koji mijenjaju dom i obitavalište, kraj i zanat, strasti i prijateljstva.

Odovud je tada slijedilo da su uzajamni odnošaji društvenog života primili posve fizički i mehanički značaj. Tako se vlast vanjskog prisiljavanja i šutljiva vještina moći prezirom svakog pravednog suzdržavanja i obzira nametnuše pravilima poretka, koji vlada ljudskom zadrugom. Ta pravila objavljena od Boga određuju, koji naravni i vrhunaravni odnošaji postoje među pravom i ljubavi prema pojedincima i društvu.

Misao da sila stvara pravo potlačila je, ponizila i poništila veličanstvo i dostojanstvo ljudske osobe i posebnih društava. Privatna svojina je postala za jedne izravna moć za izrabljivanje tuđeg rada, za druge je uzrok zavisti, nepodnosivosti i mržnje; a organizacija, koja je slijedila, obratila se u jako borbeno oružje da koristi stranke nadjačaju sve.

U nekim krajevima je bezbožni ili protukršćanski pojam o državi privinuo pojedinca na takav način sebi

sa svojim prostranim trakovima, da ga je lišio svake neovisnosti, koliko u privatnom, toliko u javnom životu.

Tko će se danas začuditi, ako se ta radikalna opreka u temeljima kršćanske nauke napokon obratila u užareni sudar nutarnjih i vanjskih napetosti, koji je doveo do onog pokolja ljudskih života, do onog rušenja dobara, koje vidimo i kojima prisustvujemo dubokom žalošću?

Rat je plod i posljedica već opisanih društvenih prilika, pa, mjesto da zaustavlja uticaj i razvitak istih, još ga podupire, ubrzava ga i proširuje. Što više rat traje, propast je to veća, a katastrofa općenitija.

Krivo bi tumačio Naše riječi proti materijalizmu prošlog vijeka i sadašnjeg vremena onaj, koji bi iz njih zaključio da osuđujemo napredak tehnike. Ne; Mi ne osuđujemo ono, što je dar Božji, koji, kao što nam daje kruh sa brazde zemlje, tako je u najdubljoj utrobi tla, kad je stvarao svijet, sakrio neizmjerno blago ognja, kovine i dragog kamenja, koje čovjek može svojom rukom iskopati za svoju potrebu, za svoj rad i za svoj napredak. Crkvi, koja je majka tolikih sveučilišta u Evropi, koja još uvijek uzvisuje i sakuplja najodvažnije učitelje znanosti, istraživače prirode, nije ipak nepoznato da se svaki dar, a i sama sloboda volje, može upotrebiti na način dostojan pohvale i nagrade ili pak prijekora i osuđivanja. Tako se je desilo da su duh i nagnuće, kojim je izrabljen tehnički napredak krivi da sada tehnika mora ispaštati svoju pogrješku i čak sama sebe kažnjavati, stvarajući razna sredstva, koja danas ruše ono, što je jučer sama izgradila.

POVRATIMO SE OLTARU

Pred golemom nesrećom sadašnjice, koja se rodila iz spomenutih pogrješaka, nema drugog lijeka osim povratka k oltarima, na čijim su podnožjima nebrojene generacije nalazile blagoslov i moralnu snagu za vršenje svojih dužnosti, povratka vjeri, koja je obasja-

vala pojedince i skupine i naučava — pravo i dužnosti, koje čekaju svakoga; povratka na razborita i nepokolebiva pravila društvenog poretka, koje na narodnom kao i na međunarodnom polju dižu snažnu pregradu protiv zloupotrebe slobode ništa manje nego protiv zloupotrebe sile. Ali pozivanje na ove dobrotvorne izvore morat će odjekivati visoko, ustrajno, općenito u onom času, u kojem stari poredak bude ustupio korak i mjesto novome.

Budući će poredak moći predstaviti i dati mogućnosti za poticanje dobra. Ali on neće biti lišen pogibelji da upadne u pogrješku, a sa pogrješkama da pogoduje zlo. Ovaj novi poredak će zahtijevati razboritu ozbiljnost i zrelo razmišljanje ne samo zbog orijaške tegobe djela, nego i radi teških posljedica, koje bi, kad bi promašio, mogao prouzrokovati na materijalnom i duhovnom polju. Zahtijevat će umove širokih pogleda i volje s čvrstim odlukama, ali nada sve i prije svega savjesti, koje u nacrtima, u rješenjima i u djelima budu nadahnute, pokrenute i održane pravim osjećajem odgovornosti i koje ne zaziru da se prignu pred svetim Božjim zakonima, jer, ako se sa snagom, koja djeluje u materijalnom poretku ne bude združilo najveće promišljanje i iskrena odluka, koja će biti utemeljena na moralnom poretku, obistinit će se riječi svetog Augustina: »Bene currunt, sed in via non currunt. Quanto plus currunt, plus errant, quia a via recedunt.« — »Dobro trče, ali ne trče pravim putem. Čim više trče, više griješe, jer se udaljuju od puta.« — (serm. 141 cap. IV Migne P. L. t. 83 col. 777.).

Ne bi bio prvi put da ljudi, koji žive u iščekivanju da se okite lovorom ratnih pobjeda, sanjaju kako će dati svijetu novi poredak pokazujući nove puteve, koji po njihovom mnijenju vode do blagostanja, do sreće i do napretka. Nego svaki put, kad su popustili napasti da nametnu svoj sustav protiv mnijenja razuma, umjerenosti, pravde i plemenite čovječnosti, pali su i začuđeno su promatrali ruševine svojih raspršenih nada i izjalovljenih osnova.

Zato nas povijest uči da su mirovni pregovori, koji su uglavljeni u duhu i uvjetima, koji se suprotstavljaju, bilo moralnom mnijenju, bilo pravoj političkoj razboritosti, imali jadan i kratak život pokazujući i dokazujući u računima pogrješku, koja je bez dvojbe ljudska, ali zato ne manje škodljiva.

Ali ruševine ovog rata su odviše velike, a da bi se smjele nadodati još i ruševine jednog promašenog i razorenog mira. Stoga, da se izbjegne tolikoj nesreći treba da sarađuju iskrenom voljom i energijom, nakanom velikodušnog doprinosa, ne samo ova ili ona stranka, ne samo ovaj ili onaj narod, nego svi narodi, dapače cijelo čovječanstvo. Ovo je općeniti podhvat općeg dobra, koji zahtijeva suradnju Kršćanstva zbog vjerskih i moralnih strana nove zgrade, koju žele podići.

Upotrebljujemo, dakle, svoje pravo ili, bolje rečeno, vršimo svoju dužnost, ako danas uoči Božića, koji je divna zora nade i mira u svijetu, ugledom Naše apostolske službe i toplim nukanjem našeg srca pozivamo cijeli svijet da svrati svoju pažnju i razmišljanje na pogibli, koje prijete i napadaju mir, koji bi bio zgodna osnova pravog novog poretka i koji bi odgovarao očekivanjima i željama naroda za mirnijom budućnosti.

Taj novi poredak, za uspostavljanjem kojeg svi narodi čeznu, mora biti nakon kušnja i ruševina ovog rata podignut na neoborivoj i nepromjenjivoj hridi ćudorednog zakona, koji nam je sam Stvoritelj objavio po prirodnom redu i uklesao u naša srca neizbrisivim slovima. Samo javno mišljenje svih naroda i svih država mora svojski preporučiti i poticati vršenje ovog ćudorednog zakona, i to tako jednoglasno i snažno, da se nitko ne usudi posumnjati o njegovom postojanju ili ostaviti njegove obaveze.

ŠTO NE SMIJE BITI U KRŠĆANSKOM UREĐENJU SVIJETA

Kao sjajan svjetionik taj zakon mora upravljati zrakama svojih načela tok ljudske i državne radinosti. On će morati slijediti njegove zdrave i korisne upute

inače će sam osuditi na propast i nesreću svaki rad i nastojanje oko utvrđenja novog poretka. Pretresajući i usavršujući ono, što je u drugim zgodama od Nas bilo izneseno, tražimo i preporučamo neke bitne predpostavke jednog međunarodnog poretka, koji će jamčiti svim narodima pravedan i trajan mir, plodan nosioc dobrobiti i napretka.

1) **Na polju novog poretka utemeljenog na ćudorednim načelima, nema mjesta kršenju slobode, nepovrjedivosti i sigurnosti drugih naroda, kakva god bila njihova teritorijalna prostranost ili njihova sposobnost obrane.**

Ako je neizbježivo da velike države radi svojih većih mogućnosti i radi svoje moći naznačuju put ustanovljenju ekonomskih grupa izmedu njih i manjih i slabijih naroda, ipak su neprijeporna njihova prava, u opsegu općeg interesa, koja nisu različita od prava većih naroda: pravo na slobodu na političkom polju: pravo na djelotvorno čuvanje one neutralnosti u razdorima medu državama, koje im pripada po prirodnom i narodnom pravu; pravo na obranu svog ekonomskog razvitka. Samo na takav način one će moći postići u okviru općeg dobra materijalnu i duhovnu dobrobit vlastitog naroda.

2) **Na polju novog poretka utemeljenog na ćudorednim načelima nema mjesta otvorenom ili himbenom tlačenju kulturnih i jezičnih osobitosti narodnih manjina, ni spriječavanju i uskraćivanju njihovih ekonomskih mogućnosti, ni ograničenju ili onemogućenju njihovog naravnog razmnožavanja.**

Što savjesnije nadležna vlast države poštuje prava manjina, toliko sigurnije i djelotvornije može zahtjevati od njihovih članova pošteno izvršenje njihovih građanskih dužnosti, zajedničkih ostalim građanima.

3) **Na polju novog poretka utemeljenog na ćudorednim načelima nema mjesta sitničavim i sebičnim računima, koji smjeraju da osvoje za sebe ekonomske**

izvore i tvari opće upotrebe, tako da narodi, manje nadareni od prirode, ostanu isključeni.

U tom smislu Nas veoma tješi, što opažamo kako se priznaje potreba da svi budu dionici zemaljskih dobara i kod onih naroda, koji bi u izvršenju ovog principa pripadali kategoriji onih »koji daju«, a ne onih »koji primaju«. Potrebno je zbog jednakosti da rješenje ovog pitanja, odlučno za gospodarstvo cijelog svijeta, dođe sustavno i postepeno s potrebnim garancijama držeći na umu pouke, koje daju manjkavosti i propusti prošlosti. Kad se ne bi u budućem miru hrabro uzela u pretres ova tačka, ostao bi u odnosima među narodima duboki i glomazni korjen, koji bi prouzrokovao gorka protuslovlja i ozlojeđene zavisti, a te bi dovele do novih zapleta. Ali treba opaziti da je povoljno rješenje ovog problema usko povezano s drugim temeljnim stožerom novog poretka, o kojem govorimo u slijedećoj točki.

4) Na polju novog poretka utemeljenog na ćudorednim načelima, kad se jednom budu odstranila najpogibeljnija žarišta oružanih sukoba, nema mjesta sveopćem ratu ni razuzdanom takmičenju u naoružavanju.

Ne smije se dozvoliti da se nesreća svjetskog rata sa svojim gospodarskim i društvenim porazom i svojim ćudorednim zabludama i poremećenjima surva još po treći put na čovječanstvo. I zato, da čovječanstvo bude pošteđeno od takvog biča, potrebno je da se ozbiljno i pošteno priđe postepenom i prikladnom ograničenju naoružanja. Pomanjkanje ravnotežja među pretjeranim naoružanjem moćnih država i manjkavim naoružanjem slabih stvara pogibelj za sačuvanje sigurnosti i mira naroda. Treba zato prići do šireg i umjerenog ograničenja u proizvodnji i posjedu napadačkih sredstava.

Prema mjeri pak, u kojoj bi razoružanje bilo provedeno, moraju se utvrditi shodna sredstva, djelotvorna i časna za sve, da se vrati pravilu: »Pacta sunt servanda« (Ugovori se moraju održavati) životna i moralna zadaća, koja mu pripada u pravnim odnosima

među državama. To pravilo, koje je u prošlosti pretrpjelo kriza i prekršaja, koji zabrinjuju, a koji se ne mogu nijekati, nalazi protiv sebe neiscjelivo nepovjerenje među različitim narodima i odnosnim upravljačima. Zato, da se povrati uzajamno povjerenje, moraju nastati takve ustanove, koje će zaslužiti opće poštovanje te se posvetiti plemenitoj zadaći, bilo da jamče iskreno izvršivanje ugovora, bilo da promiču po principima prava i jednakosti, prikladne isprave i revizije.

Dobro znamo i mnoštvo teškoća, koje treba svladati i skoro nadčovječnu snagu dobre volje, koja se zahtijeva od svih stranaka da učestvuju u sretnom rješenju dvostrukog pothvata ovdje naznačenog.

Ali ovaj zajednički rad je tako potreban za jedan dugotrajni mir, da ništa ne smije zadržati državnike, koji su odgovorni, da ga poduzmu i da surađuju sa svom dobrom voljom. Ta bi morala gledajući u sretnu budućnost pobijediti bolne uspomene neuspjelih pokušaja u prošlosti. Neka se ne da prestrašiti od spoznaje divovske snage, koju taj rad iziskuje.

5) **Na polju novog poretka osnovanog na ćudorednim načelima nema mjesta progonu vjere i Crkve.** Po živoj vjeri u osobnog Boga, koji je iznad ovoga svijeta, razvija se iskrena i otporna moralna snaga, koja obrazuje sav tijek života, jer vjera nije samo vrlina, nego božanska vrata, kroz koja ulaze u hram duše sve kreposti. Tako se uspostavlja onaj jaki i stalni značaj, koji ne koleba u borbama, što ih bije razum i pravda. Ova istina vrijedi uvijek, ali mnogo više ima svijetliti, kad se od državnika kao od zadnjeg zahtijeva najveća hrabrost i najveća moralna energija da se iznova sagradi jedna nova Evropa i jedan novi svijet na razvalinama, koje je svjetski sukob prikupio sa svojim nasiljem, svojom mržnjom i razdorom duša.

U **pogledu pak socijalnog pitanja,** koje će se zaoštriti pri svršetku rata, Naši Predšasnici pa i Mi sami označili smo pravila za njegovo rješenje. Ali treba nadodati da će se moći slijediti u svojoj cjelini i da

će moći dati potpuni plod samo ako državnici i narodi, poslodavci i radnici budu potaknuti vjerom u jednog osobnog Boga, zakonodavca i osvetitelja, kojemu oni moraju odgovarati za svoja djela. Jer, dok je bezvjerstvo, koje se diže protiv Boga, upravljača svemira najpogibeljniji neprijatelj jednog pravog novog poretka, svaki čovjek, koji vjeruje u Boga jest moćan sljedbenik i vitez istoga.

Tko vjeruje u Krista, u Njegovo božanstvo, Njegov zakon, u Njegovo djelo ljubavi i bratstva među ljudima, donosit će osobito dragocjene prinose socijalnoj obnovi. Tim više će doprinijeti državnici, budu li se pokazali spremni, da širom otvore vrata i izravnaju put Crkvi i Kristu, kako bi Crkva slobodno i bez zapreka, stavljajući svoje vrhunaravne sile na raspolaganje sporazumu i miru među narodima, mogla svojom revnošću i svojom ljubavi sarađivati u velebnom radu za ozdravljenje ratnih rana.

Ne možemo zato protumačiti, kako u nekim krajevima mnogobrojne odredbe priječe put glasu kršćanske vjere, dok dozvoljavaju širok i slobodan prolaz promičbi, koja je pobija. Odbijaju mladež od dobrotvornog djelovanja kršćanske obitelji i otuđuju je od Crkve. Odgajaju je u duhu protivnom Kristu udahnuvši protukršćanske pojmove, načela i djela; otežavaju i mute djelo Crkve u brizi za duše i u dobrotvornim pothvatima omalovažuju i zabacuju njezino moralno djelovanje na pojedinca i na društvo. Sve ove odluke, mjesto da su oslabljene ili ukinute u toku rata, bile su dapače u mnogom pogledu pooštrene. Da se sve to i još drugo može provoditi i među patnjama sadašnjice, tužan je znak za duh, kojim neprijatelji nalažu vjernicima, uz sve druge ne lake žrtve, još i tjeskoban teret nemira i gorčine, koji tišti savjesti.

Mi ljubimo, Bog Nam je svjedok, istom ljubavlju sve narode bez ikakve iznimke i da izbjegnemo i samu pomisao da smo potaknuti pristranošću, Mi smo dosada nametnuli sebi najveću suzdržljivost; ali protucrkvena

raspoloženja i ciljevi koje ona podržavaju su takvi, da se osjećamo primorani izreći u ime one istine riječ također zato, da ne nastane po nesreći pomutnja među vjernicima.

PRIJESTOLJE BOGA - ČOVJEKA

Mi danas gledamo, dragi sinovi, na Boga - Čovjeka, koji se rodio u špilji da uzvisi čovjeka do one visine, odakle je bio pao po svojoj krivici, te da ga nanovo postavi na prijestolje slobode, pravednosti i časti, koje su čovjeku krivi bogovi bili zanijekali. Temelj toga prijestolja bit će Kalvarija; njegov nakit neće biti zlato ni srebro, već krv Kristova, Božanska krv, koja već dvadeset vjekova teče po svijetu i rumeni lice svoje Zaručnice Crkve, koja čisti, posvećuje i slavi svoje sinove, te tako postaje nebeskim sjajem.

O, kršćanski Rime, ona krv je tvoj život; po toj krvi ti si velik i ta krv rasvjetljuje s tvojom veličinom također razvaline i ruševine tvoje poganske veličine. Ti čistiš i posvećuješ zakonike pravničke mudrosti pretora i cezara. Ti si majka jedne više i čovječnije pravde, koja časti tebe, tvoje prijestolje i onoga, koji te sluša. Ti si svjetlo uljudbe prosvijetljenoj Evropi, a čitav svijet ti duguje ono što je velebnije i svetije, mudrije i poštenije i što uzvisuje narode i uljepšava njihovu povijest.

Ti si majka ljubavi; tvoji ljetopisi, tvoji spomenici, tvoja ubožišta, tvoji manastiri, tvoji samostani, tvoji junaci i tvoje junakinje, tvoja putovanja i tvoje misije, tvoje dobi i tvoji vjekovi sa svojim školama i svojim sveučilištima svjedoče triumfe tvoje ljubavi. To je ona ljubav koja sve grli, sve podnosi, svemu se nada, sve radi da sve dade svima, da sve tješi i uzdiže, da sve liječi i zove k slobodi danoj čovjeku po Kristu, da sve miri u onom miru, koji bratimi narode i da od svih ljudi, iz kojega god kraja, ma koji ih jezik ili običaj razlikovao, stvori jednu jedinu obitelj, a od svijeta jednu zajedničku domovinu.

Iz ovog Rima, koji je središte, kula i učitelj kršćanstvu, iz ovog grada, vječnog više po Kristu nego po cezarima, Mi ponukani žarkom i živom željom za dobro pojedinih naroda i cijelog čovječanstva, svima obraćamo Našu riječ. Molimo i zaklinjemo da ne kasni dan da u svim mjestima, gdje mržnja protiv Boga i Krista povlači ljude u vremenitu i vječnu propast, nadvladaju bolja vjerska spoznanja i nove nakane; da bude dan, u kojem na kolijevci novog poretka naroda bude sjala betlehemska zvijezda, vjesnica novog duha, koji će zapjevati s anđelima: »Gloria in excelsis Deo« i proglasiti kao dar napokon udijeljen s neba svim narodima: »Pax hominibus bonae voluntatis.«

Kad bude osvanula zora tog dana, s kakvim će veseljem narodi i državnici, lišeni bojazni od zasjeda i novih razmirica, pretvoriti sablje, koje kidaju ljudske grudi, u plugove, koji će orati na suncu božanskog blagoslova plodnu utrobu zemlje, da joj izvuku kruh, nakvašen, da, znojem, ali ne više krvlju i suzama.

U takvom očekivanju i s ovom gorućom molitvom na usnama šaljemo Svoj pozdrav i Svoj blagoslov svim svojim sinovima čitavog svijeta. Neka sađe naš obilni blagoslov na one — svećenike, redovnike i svjetovnjake — koji podnose muke i žalosti radi svoje vjere. Neka sađe također na one, koji ne pripadaju vidljivom tijelu katoličke Crkve, ali koji su nam blizu po vjeri u Boga i Isusa Krista te s nama surađuju na poretku i temeljnim ciljevima mira. Neka sađe osobitom ljubavlju na one, koji uzdišu u tuzi, u teškoćama i u nevoljama sadašnjice. Neka bude štit onima, koji se bore pod oružjem; lijek bolesnima i ranjenima; utjeha zarobljenicima i izagnanima iz rodne zemlje, onima, koji su daleko od domaćeg ognjišta, onima, koji su otpremljeni u tuđu zemlju; milijunima bijednih, koji se vječito bore protiv strašnih ujeda gladi. Neka bude melem svakoj boli i nesreći; neka bude potpora i utjeha svim bijednima i potrebnima, koji čekaju prijateljsku riječ, koja neka ulije u njihova srca snage, hrabrosti, milinu smilovanja i bratske pomoći.

Nek se napokon Naš blagoslov spusti na one duše i na one milosrdne ruke, koje su nam neiscrpivom velikodušnom žrtvom omogućile uz oskudnost Naših sredstava, da otaremo suze, ublažimo bijedu mnogih, osobito najsiromašnijih i napuštenih među žrtvama rata. I tako su pružale mogućnost da se iskusi kako dobrota i dobrostivost Božja, čije je najveće i neiskazano objavljenje Djetešce u jaslicama, koje je svojim siromaštvom htjelo da nas učini bogatima, nikad ne prestaju, i ako se mijenjaju vremena i nesreće, te su uvijek žive i djelotvorne u Crkvi.

Svima udjeljujemo dubokom očinskom ljubavlju iz punine svoga srca apostolski Blagoslov.